

ประวัติพรรณพืชทางศิลปวัฒนธรรมไทย
โครงการอนุรักษ์และพัฒนาพรรณพืชทางศิลปวัฒนธรรมไทย
The History of Plants with Thai Cultural Values
Conservation and Development of Plants with Thai Cultural Values

อรไท ผลดี
 Orathai Pholdi

บทคัดย่อ

งานวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อเสนอหลักฐานใหม่เกี่ยวกับประวัติพรรณพืชทางศิลปวัฒนธรรมไทยในด้านถิ่นกำเนิด และการอ้างอิงครั้งแรก วิจัย คือ ค้นคว้าจากหลักฐานทางโบราณคดี ศิลจารึก พงศาวดารจีน ตำรายา และวรรณคดี ผลการวิจัยพบหลักฐานใหม่เกี่ยวกับพรรณพืชที่มีถิ่นกำเนิดในประเทศไทย คือ พรรณพืชสมัยหินกลาง ได้แก่ กระจับ แดงร้าน ถั่วเขียว ถั่วน้อย ท้อ น้ำเต้า มะกอกเลื่อม มะขาง มะเยา สมอไทย สมอพิเภก หมาก พลุพริกไทย และข้าว พรรณพืชสมัยหินใหม่ ได้แก่ ไม้ไผ่ พรรณพืชสมัยโลหะ ได้แก่ หม่อน และกัญชา ส่วนพรรณพืชที่พบหลักฐานใหม่เกี่ยวกับการอ้างอิงครั้งแรก ได้เสนอเฉพาะพรรณพืชสำคัญจำนวน 80 ชนิด

ABSTRACT

The purpose of this paper is to present new finding concerning place of origin of and earliest reference to plants in thai cultural and artistic history. The research was conducted of examining archaeological reports, inscriptions, Chinese chronicles, pharmacopoeia, and literary works. The new findings on plants native to Thailand are given for *Trapa quadrispinosa*, *Cucumis sativus*, *Phaseolus aureus*, *Pisum sativum*, *Prunus persica*, *Lagenaria siceraria*, *Canarium kerrii*, *Mudhucha pierreii*, *Aleurites moluccana*, *Terminalia chebula*, *Terminalia belerica*, *Areca catechu*, *Piper betel*, *Piper nigrum* and *Oryze sativa* for the mesolithic period, *Bambusa siamensis* for the neolithic period, and *Morus alba* and *Cannabis sativa* for the metal age. Newly discovered early references to 80 important plant species are reported.

คำนำ

พรรณพืชทางศิลปวัฒนธรรมไทยส่วนใหญ่จะเป็นพรรณพืชพื้นเมืองที่ขึ้นอยู่เองโดยธรรมชาติในเขตของประเทศไทยมาแต่ดั้งเดิม ซึ่งถือได้ว่าพรรณพืชพื้นเมืองดังกล่าวมีถิ่นกำเนิดในประเทศไทย แต่ยังคงมีการค้นคว้าวิจัยเกี่ยวกับถิ่นกำเนิดของพรรณพืชไทยน้อยมากรวมทั้งมีการวิจัยน้อยมากเกี่ยวกับประวัติของพรรณพืชไทยในด้านการอ้างอิงครั้งแรก และสมัยที่นำพรรณพืชที่มีถิ่นกำเนิดจากที่อื่นเข้ามาปลูกในประเทศไทย จึงสมควรที่จะได้มีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับพรรณพืชทางศิลปวัฒนธรรมไทยในด้านถิ่นกำเนิดและหลักฐานการอ้างอิงเป็นครั้งแรก เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาประวัติพรรณพืชทางศิลปวัฒนธรรมไทย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย คือ เพื่อเสนอหลักฐานใหม่เกี่ยวกับประวัติพรรณพืชทางศิลปวัฒนธรรมไทย ในด้านถิ่นกำเนิด และการอ้างอิงครั้งแรก

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง คือ ไม้ประดับที่เป็นของไทยของพระยาวิจิตรนันทน (2483), พรรณไม้ประจำถิ่น ในอักขรานุกรมภูมิศาสตร์ไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2506) พฤษณินายของ ส.พลายน้อย (2513), พรรณไม้ในตำนานเมือง ของสังข์ พัธโนทัย (2515) ต้นไม้ในวรรณคดี ของหลวงบูรเศรษฐการ (2516), พรรณไม้ในสวนหลวง ร.9 (2530) พืชสมุนไพรของพยอม ต้นตีวัฒน์และนิจศิริ เรื่องรังษี (2534), ไม้ดอกและไม้ประดับ เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้า พระบรมราชินีนาถ (2536) Index Kewensis : Plantarum Phanerogamarum (1893), Florae Siamensis Enumeratio by W.G. Craib (1931), Flora of Thailand by Chote Suvatti (1978)

วิธีวิจัย

1. วิเคราะห์ประวัติพรรณพืชทางศิลปวัฒนธรรมไทยในด้านถิ่นกำเนิดและการอ้างอิงครั้งแรก จากหลักฐานทางโบราณคดี ศิลปจารึก พงศาวดารจีน ตำรายา และวรรณคดี

รวมทั้งจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2. เสนอหลักฐานใหม่เกี่ยวกับพรรณพืชที่มีถิ่นกำเนิดในประเทศไทย และพรรณพืชที่อ้างอิงเป็นครั้งแรก

ผลการวิจัย

ผลการวิจัย พบหลักฐานใหม่เกี่ยวกับประวัติพรรณพืชทางศิลปวัฒนธรรมไทยที่มีถิ่นกำเนิดในประเทศไทย ดังต่อไปนี้

1. **พรรณพืชสมัยหินกลาง** จากการขุดค้นของ ดร.เชสเตอร์ กอร์แมน ที่แหล่งโบราณคดีถ้ำผี แม่ฮ่องสอน อายุประมาณ 13,000 - 8,500 ปี (Gorman 1970) พบซากฟอสซิลของพืช (botanical macro - fossils) จำนวน 14 ชนิด ที่มีถิ่นกำเนิดในประเทศไทย ได้แก่

1. กระจับ (*Trapa quadrispinosa* Roxb.) เป็นพันธุ์พื้นเมืองของไทยมีเขาแหลมออกจากผล 4 เขา พายัพเรียกว่ามะแงง หรือ เขาควย คนไทยนิยมใช้ฝักต้มรับประทานเป็นอาหารมานานแล้ว ชาวชนบทนิยมปลูกเพื่อเก็บฝักมาขายเป็นสินค้า เนื่องจากมีแฉ่งมาก คนจีนนิยมทำเป็นแป้ง เรียกว่า Horn Chestnutsach ส่งเป็นสินค้าออกประโยชน์ทางยาใช้เป็นยาบำรุงกำลัง บำรุงทารกในครรภ์

2. แตงร้าน (*Cucumis sativus* Linn.) มีชื่อวิทยาศาสตร์เช่นเดียวกับแตงกวา หลักฐานเดิม ระบุไว้ในอักขรานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน เล่ม 2 กล่าวว่า ถิ่นเดิมเข้าใจว่ามีอยู่ในอัฟริกาหรือในเอเชียแถบที่แห้งแล้ง แต่บัดนี้กระจายอยู่ทั่วไป และเข้าใจว่าแตงกวาที่ปลูกอยู่ในประเทศไทยเวลานี้ นำมาจากประเทศจีน จึงมีชื่อว่า "กวาง" ต่อมาได้มีการระบุหลักฐานใหม่ว่า แตงกวางมีถิ่นกำเนิดทางตอนเหนือของอินเดีย

ฉะนั้น หลักฐานเดิมเกี่ยวกับถิ่นกำเนิดของแตงกวาง จึงมีอยู่ 3 แหล่ง คือ อินเดีย เอเชียเขตร้อน และอัฟริกา ส่วนหลักฐานใหม่ที่ค้นพบคือมีถิ่นกำเนิดในประเทศไทยด้วย ฉะนั้น ประวัติเกี่ยวกับถิ่นกำเนิดของแตงกวาง ควรจะระบุว่า มีถิ่นกำเนิดในเขตร้อนแถบเอเชียและอัฟริกา จึงจะถูกต่องถ้าประวัติที่ระบุไว้ข้างต้นว่า แตงกวางที่ปลูกในไทย

นำมาจากประเทศจีน จึงมีชื่อว่า "กวาง" เป็นชื่อที่ถูกต้อง แต่งพื้นเมืองของไทยน่าจะเป็อีกพันธุ์หนึ่งที่มีชื่อวิทยาศาสตร์เดียวกัน คือ แดงร้าน ที่พบหลักฐานการอ้างถึงครั้งแรกมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย ในไตรภูมิพระร่วง พ.ศ. 1888 จะเรียกว่าแดงขแลง ถิ่นพ่ายพ์เรียกว่า แดงข้าง ถิ่นอีสานเรียกว่า แดงข้างหรือแดงค่าง ฉะนั้น แดงสมัยก่อนประวัติศาสตร์ยุคหินกลางในประเทศไทยเมื่อประมาณ 10,000 ปี มาแล้ว น่าจะเป็นแดงร้านหรือแดงขแลง ซึ่งถือว่ามิถิ่นกำเนิดในประเทศไทย คนไทยนำผลมารับประทานเป็นผัก จิ้มหรือนำมาประกอบเป็นอาหารหลายชนิดทั้งแกงจืด ผัด ยำ ฯลฯ มานานแล้ว

3. ถั่วเขียว (*Phaseolus aureus* Roxb.) หลักฐานเดิมจะระบุว่าถั่วเขียวมีถิ่นกำเนิดที่อินเดีย ต่อมาหลักฐานสมัยหลังจึงระบุว่าเป็พืชที่ปลูกกันในประเทศที่มีอากาศร้อน ตั้งแต่ประเทศอินเดีย จีนตอนใต้ ไทย ถึงมาเลเซีย จึงถือได้ว่า ถั่วเขียวเป็นพืชพื้นเมืองของไทยด้วย ซึ่งสอดคล้องกับการค้นพบที่แหล่งโบราณคดีถ้ำผี แม่ฮ่องสอน ฉะนั้นถั่วเขียว จึงเป็นพืชพื้นเมืองไทยที่มีถิ่นกำเนิดในประเทศไทย มามากกว่า 10,000 ปีมาแล้ว

4. ถั่วน้อย (*Pisum sativum* Linn.) เป็นชื่อพื้นเมืองถิ่นพ่ายพ์ของถั่วลันเตา ซึ่งหลักฐานเดิมกล่าวว่าเป็นไม้ต่างประเทศ สารานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานเล่ม 13 ระบุว่า เป็นพืชมีถิ่นเดิมอยู่ในแถบเมดิเตอร์เรเนียนและเอเชียตะวันตก ชาวโรมันและชาวกรีก ได้เพาะปลูกโดยใช้ฝักและเมล็ดเป็นอาหารเป็นเวลานาน หลักฐานสมัยหลังระบุว่า ชาวจีนนำมาปรุงอาหารก่อนชาวยุโรป ตามหลักฐานใหม่ จากแหล่งโบราณคดีถ้ำผี แม่ฮ่องสอน พบพืชชนิดนี้ตั้งแต่สมัยหินกลางเมื่อประมาณ 10,000 ปี มาแล้ว จึงถือได้ว่าถั่วน้อยหรือถั่วลันเตา เป็นพืชพื้นเมืองที่มีถิ่นกำเนิดในประเทศไทย

5. ท้อ (*Prunus persica* Stokes) เป็นภาษาจีนฝรั่งจะเรียกว่าลูก Peach ทางพ่ายพ์จะเรียกว่า หมักม่วน หมักมีน หมักมัน ตามหลักฐานเดิม เป็นพืชพื้นเมืองมีถิ่นกำเนิดทางตอนเหนือของจีน และเอเชียตะวันตก ฉะนั้นตามหลักฐานการค้นพบพืชชนิดนี้ที่แหล่งโบราณคดีถ้ำผี แม่ฮ่องสอน แสดงว่า มีถิ่นกำเนิดในประเทศไทย หรือถ้ำท้อมี

ถิ่นกำเนิดในจีนจริง พรรณพืชสกุลเดียวกัน ที่มีถิ่นกำเนิดในไทย น่าจะเป็นนางพญาเสือโคร่ง (*Prunus cerasoides* D. Don) ซึ่งเป็นพืชพื้นเมืองของพ่ายพ์ ขึ้นตามดอยที่สูงจากระดับน้ำทะเล 1,500 เมตร มีดอกสีชมพู บานเต็มต้นสวยงามมาก ผลรับประทานได้ มีรสเปรี้ยว

6. น้ำเต้า (*Lagenaria siceraria* Standl.) ตามประวัติระบุว่ามิถิ่นกำเนิดในทวีปแอฟริกา ลอยตามน้ำมายังอเมริกาใต้ เริ่มเพาะปลูกตั้งแต่ 9,000-7,000 ปี มาแล้ว หลังจากนั้นจึงแพร่เข้ามาเอเชีย แต่ตามหลักฐานการค้นพบที่แหล่งโบราณคดีที่ถ้ำผี แสดงว่าน้ำเต้ามีถิ่นกำเนิดในทวีปเอเชีย คือในประเทศไทยก่อนเมื่อประมาณ 10,000 ปี มาแล้ว โดยเฉพาะหลักฐานทางตำนาน ของชนเผ่าไทระระบุว่า มนุษยชาติกำเนิดมาจากน้ำเต้า

7. มะกอกเลื่อมหรือมะกอกเกลื่อน (*Canarium kerrii* Craib.) ทางพ่ายพ์เรียกว่า มะกั้ม ดอกเล็กเป็นช่อสีเหลืองอ่อน มีกลิ่นหอม ผลแก่สีเหลืองอมเขียวรสเปรี้ยว ผาด ชมใช้แก้อุ แก้กเสมหะ ให้สีดำใช้ทาหมึก เป็นไม้พื้นเมืองของไทย มักขึ้นบนดอยสูงประมาณ 500 เมตร จากหลักฐานที่แหล่งโบราณคดีถ้ำผี แม่ฮ่องสอน แสดงว่ามะกอกเลื่อมมีถิ่นกำเนิดในประเทศไทย ส่วนไม้สกุลเดียวกัน แต่ต่างชนิดกัน มีถิ่นกำเนิดในจีน คือคาน่าหรือสมอจีน (*Canarium album* Raeusch.)

8. มะขาง (*Mudhuca pierrei* Lam) เป็นไม้พื้นเมืองไทย ดอกใหญ่สีขาวมีกลิ่นหอมเล็กน้อย ผลขนาดหมากดิบสีเขียว มียางมาก ผลสุกมีรสหวานเย็นชื่นใจ ใช้เป็นน้ำปานะสมัยพุทธกาล ถือได้ว่ามะขางมีถิ่นกำเนิดในประเทศไทย พืชสกุลเดียวกัน แต่ต่างชนิดกัน มีถิ่นกำเนิดในประเทศเช่นกัน คือ ละมุดสีดา (*Mudhuca grandifolia* Fletcher.)

9. มะเยา (*Aleurites*) ชื่อทางการค้าคือ Tung oil หรือตั้งอ้ว ผลกลมมีเมล็ด 3-7 เมล็ด ให้น้ำมันที่มีประโยชน์ ใบรูปหัวใจ ดอกเป็นช่อใหญ่สีชมพูอ่อน เมื่อบานเป็นสีขาว มี 3 ชนิด ชนิดที่มีถิ่นกำเนิดในจีนมี 2 ชนิด คือ *Aleurites fordii* Hemsl. จีนเรียกว่า ทังอ้ว และ *A. montana* Wils. จีนเรียกว่า มูอ้ว ส่วนชนิดที่มีถิ่นกำเนิดในมาเลเซีย คือ *A. moluccana*

Willd. กรุงเทพฯ จะเรียกว่า โปธิสัตรี พายัพจะเรียกว่า มะเยา ลักษณะจะคล้ายกับมะเยาที่มีถิ่นกำเนิดในจีน แต่จะสูงมากกว่า 2 เท่า ฉะนั้น มะเยาที่พบที่แหล่งโบราณคดีถ้ามี อาจจะเป็นมะเยาชนิดใดชนิดหนึ่งที่มีถิ่นกำเนิดในประเทศไทย เพราะพบทั้งชนิดที่จีนเรียกว่า ทังอิว และชนิดที่เรียกว่า โปธิสัตรีปลูกอยู่ทางภาคเหนือ

10. สมอไทย (*Terminalia chebula* Retz.) เป็นไม้พื้นเมืองพบทั่วไปในเขตร้อน ดอกเป็นช่อสีเหลืองอ่อนมีกลิ่นหอม ผลมี 5 เหลี่ยม รับประทานเป็นยาระบายเปลือกและผลให้สีดำ ใช้ย้อมผ้า ฉะนั้น ตามหลักฐานจากแหล่งโบราณคดีถ้ามี แสดงว่าสมอไทย มีถิ่นกำเนิดในประเทศไทย

11. สมอพิเภก (*Terminalia belerica* Roxb.) ชื่อพื้นเมืองไทย คือ แหน ทางภาคกลาง เรียกตามภาษาบาลี จากคำว่า วิเภกกา เรียกเป็นพิเภก และเรียกเลื่อนมาเป็นพิเภก ลักษณะดอกเป็นช่อสีเหลืองอ่อน ผลมี 5 เหลี่ยม เป็นยาสมาน เปลือกและผล ให้สีขี้ม้า ใช้ย้อมผ้า ดังนั้น ตามหลักฐานจากแหล่งโบราณคดีถ้ามี สมอพิเภกมีถิ่นกำเนิดในประเทศไทย

12. หมาก (*Areca catechu* Linn.) ดอกหอม เป็นช่อสีขาว เรียกว่า จันผล มีรสฝาด ใช้เดียวกับพลู และปูน เรียกว่ากินหมาก ต้นหมากนี้ ตามหลักฐานเดิมกล่าวว่ามีถิ่นกำเนิดในแหลมมลายู คู่กับพลู แล้วแพร่ไปทั่วอินโดนีเซีย เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จีนใต้ อินเดีย และลังกา ดังนั้น จากหลักฐานที่แหล่งโบราณคดีถ้ามี พบทั้งซากหมากและพลูแสดงว่าหมากและพลูมีถิ่นกำเนิดในประเทศไทย เมื่อ 10,000 ปี มาแล้ว

เกี่ยวกับวัฒนธรรมการกินหมากพลู ซึ่งเป็นวัฒนธรรมโบราณที่มีร่วมกันในแถบเอเชีย ตามหลักฐานเดิม มักจะอ้างกันว่าได้รับอิทธิพลมาจากวัฒนธรรมการกินหมากของอินเดีย เพราะปรากฏหลักฐานการอ้างถึงมาราวสองพันปีมาแล้ว ในบทประพันธ์เรื่องรวงค์ของกาลิทาส แต่จากหลักฐานที่แหล่งโบราณคดีถ้ามี แสดงว่าหมากพลู เป็นพรรณพืชพื้นเมืองของไทยมากกว่าหนึ่งหมื่นปี ฉะนั้น วัฒนธรรมการกินหมากพลู จึงน่าจะเป็นวัฒนธรรมดั้งเดิมของไทย มากกว่าจะได้รับมาจากอินเดีย เพราะศิลปะการจัด

หมากพลูของไทย มีความงามประณีตกว่าของอินเดีย ซึ่งดูห่อเหือหะไม่สวยงาม

13. พลุ (*Piper betel* Linn.) ในสารานุกรมไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน เล่ม 20 ระบุว่า เป็นพรรณไม้เถาที่มีปลุกทั่วไปในเขตร้อน ของสาธารณรัฐอินเดีย ศรีลังกาและหมู่เกาะมลายู ฉะนั้น จากหลักฐานที่แหล่งโบราณคดีถ้ามี แสดงว่าพลุมีถิ่นกำเนิดในประเทศไทย คนไทยรับประทานกับหมากมาแต่ดั้งเดิมแล้ว

14. พริกไทย (*Piper nigrum* Linn.) ตามหลักฐานดั้งเดิมเกี่ยวกับถิ่นกำเนิดของพริกไทย มักจะอ้างว่ามีถิ่นกำเนิดในอินเดีย ตั้งในสารานุกรมไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน เล่ม 20 ระบุว่า "ถิ่นกำเนิดของพริกไทยอยู่ที่เมืองฆฏ (Ghat) ทางภาคตะวันตกของสาธารณรัฐอินเดีย เป็นไม้ป่าที่ขึ้นอยู่ทั่วไปตามแถบภูเขาของแคว้นอัสม แล้วแพร่ขยายไปสู่สาธารณรัฐสังคมนิยมแห่งสหภาพพม่า ต่อมา มีผู้นำไปปลูกในภาคพื้นเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ประเทศไทยเคยเป็นแหล่งปลูกพริกไทยที่สำคัญแห่งหนึ่ง เคยส่งพริกไทยเป็นสินค้าออกให้แก่ประเทศอังกฤษ และประเทศในภาคพื้นยุโรปมานานกว่า 300 ปี" จากหลักฐานที่ระบุว่า ประเทศไทยเคยเป็นแหล่งปลูกพริกไทยที่สำคัญ แสดงว่าพริกไทยน่าจะ เป็นพืชพื้นเมืองดั้งเดิมของไทยด้วย ต่อมา ประวัติพริกไทยจึงระบุว่าพริกไทยเป็นพืชพื้นเมืองของอินเดีย อินโดจีน ไทย มาเลเซีย ฯลฯ ฉะนั้น การเขียนถิ่นกำเนิดของพริกไทย จึงไม่ควรระบุว่ามีถิ่นกำเนิดในอินเดีย เพราะปัจจุบันมีหลักฐานจากแหล่งโบราณคดีถ้ามีว่าพริกไทยมีถิ่นกำเนิดในประเทศไทย เมื่อประมาณ 10,000 ปี มาแล้ว ต่อมาจึงแพร่ขยายไปทางภาคตะวันตกของสาธารณรัฐอินเดียก็อาจเป็นไปได้

นอกจากนั้น พรรณพืชที่สำคัญในสมัยหินกลาง ที่ปรากฏหลักฐานที่แหล่งโบราณคดีถ้ามีสูง แม่ฮ่องสอน เมื่อประมาณ 7,000 ปี จากการขุดค้นของ ดร.กอร์แมน ยังมีอีกชนิดหนึ่ง คือ ข้าว (*Oryza sativa* Linn.) จากหลักฐานดังกล่าว แสดงว่าข้าวมีถิ่นกำเนิดในประเทศไทย เมื่อราว 7,000 ปีมาแล้ว พบหลักฐานก่อนประเทศจีนและอินเดียราว 3,000 ปี นอกจากนี้ยังพบหลักฐานพืชหลักของไทย คือ ข้าว ที่

แหล่งโบราณคดีอื่นอีก คือ แหล่งโบราณคดีบ้านเชียง อุดรธานี เมื่อประมาณ 5,600 ปี, โนนนกทา ขอนแก่นเมื่อประมาณ 5,500 ปี ซึ่งน่าจะเป็นชนิด *O. sativa* var. *indica* ซึ่งเป็นข้าวอินเดีย, โศกเจริญ ลพบุรี ประมาณ 4,000 ปี น่าจะเป็นข้าวไร่ (Dry rice) บ้านนาดี อุดรธานี ประมาณ 3,000 - 4,000 ปี และ โศกพลับ ราชนบุรี ประมาณ 2,000 - 3,000 ปี

2. พรรณพืชสมัยหินใหม่ จากหลักฐานที่แหล่งโบราณคดีถ้าเขาสามเหลี่ยม กาญจนบุรี พบซากไม้ไผ่กลายเป็นหิน แสดงว่า มีต้นไผ่ขึ้นในประเทศไทยมาตั้งแต่ 4,000 ปีมาแล้ว ไผ่ที่มีถิ่นกำเนิดในไทย คือ ไผ่รวก (*Bambusa siamensis* Kurz.) มีลำต้นแข็งแรงงอม ใบละเอียดเหมือนขนนก ขึ้นได้ทุกภาคในประเทศไทย หน่อไผ่รวกเป็นอาหารหลักของคนไทยมาช้านาน นิยมต้มใส่ใบย่านาง มีการทำหน่อไม้บ๊ีบ คือ ต้มอัดใส่บ๊ีบ ออกจำหน่ายนอกฤดูกาลปีละหลายล้านบาท ทางจังหวัดกาญจนบุรีและที่อื่นๆ

3. พรรณพืชสมัยโลหะ จากแหล่งโบราณคดีบ้านเชียง อุดรธานี เมื่อประมาณ 5,600 ปี มาแล้ว พบหลักฐานเศษผ้าบนกำไลสำริด เป็นผ้าไหมและผ้าจากป่านกัญชา แสดงว่าคนไทยที่บ้านเชียงในสมัยสำริดรู้จักการปลูกหม่อนเพื่อเลี้ยงไหม และปลูกกัญชาเพื่อนำลำต้นมาทำเป็นผ้าป่านมานานถึง 5,600 ปี มาแล้ว

หม่อน (*Morus alba* Linn.) หลักฐานเดิมเกี่ยวกับถิ่นกำเนิดของหม่อนกล่าวถึงหม่อน 3 ชนิด คือ หม่อนขาว (*M. alba*) เป็นพันธุ์ที่ตัวไหมชอบมาก ชนิดนี้มีถิ่นกำเนิดในประเทศจีนมาไม่ต่ำกว่า 4,500 ปีมาแล้ว ชนิดที่ 2 คือ หม่อนดำ (*M. nigra*) รับประทานได้ มีถิ่นกำเนิดตามหุบเขาในประเทศเนปาล และเทือกเขาคอเคซัส ชนิดที่ 3 คือ หม่อนแดง (*M. rubra*) รับประทานได้เช่นกันมีถิ่นกำเนิดในอเมริกา

หม่อนขาว (*M. alba* Linn.) เป็นชนิดที่ใช้ใบเลี้ยงตัวไหม มีชื่ออีกอย่างว่า Siamese mulberry ซึ่งเป็นหลักฐานยืนยันว่าเป็นพันธุ์พื้นเมืองของไทย จากหลักฐานการพบเศษผ้าไหมที่แหล่งโบราณคดีบ้านเชียง จึงเป็นหลักฐานสำคัญเกี่ยวกับถิ่นกำเนิดของหม่อนที่ใช้เลี้ยงตัวไหม ว่ามีถิ่นกำเนิดในประเทศไทยมาไม่น้อยกว่า 5,600 ปี มาแล้ว คนไทยรู้จักการปลูกหม่อนเพื่อเลี้ยงไหม มาก่อนจีนถึง 1,000 ปี

ฉะนั้นข้อมูลเดิมที่ว่าหม่อนเป็นพืชที่มีถิ่นกำเนิดในประเทศจีน และมีการนำมาปลูกในอินโดจีน ไทย ฟิลิปปินส์ ฯลฯ ควรเปลี่ยนเป็นหม่อนมีถิ่นกำเนิดในไทย และได้มีการนำไปปลูกในอินโดจีน จีน ฟิลิปปินส์ ฯลฯ

กัญชา (*Cannabis sativa* Linn.) ดอกคล้ายฝิ่นหรือยาสูบ ใช้ใบและช่อดอกตัวเมียที่แห้ง สูดปนกับยาสูบทำให้มีเมามา ใบของต้นใช้ทำเชือกและผ้าป่าน ตามประวัติเดิมกล่าวว่า กัญชามีถิ่นกำเนิดในประเทศอินเดียแล้วแพร่พันธุ์ไปยังอัฟกานิสถาน แอฟริกาเขตร้อน ยุโรป อเมริกาเหนือและใต้ รวมทั้งหมู่เกาะฮาวาย แต่ตามหลักฐานจากแหล่งโบราณคดีบ้านเชียง พบว่ากัญชามีถิ่นกำเนิดในประเทศไทยเมื่อ 5,600 ปี มาแล้ว

เมื่อนำประวัติพรรณพืชทางศิลปวัฒนธรรมไทยจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาวิเคราะห์ พบหลักฐานใหม่เกี่ยวกับการอ้างถึงพรรณพืชเป็นครั้งแรกดังต่อไปนี้

1. พรรณพืชสมัยก่อนสุโขทัยจำนวน 19 ชนิด ได้แก่

1.1 กระวาน (*Amomum krervanh* Pierre) (เดิม) สมุทรโฆษคำฉันท์ พระนารายณ์ (2200) (ใหม่) มิลินทปัญหา (500)

1.2 ฝ้าย (*Gossypium herbaceum* Linn.) (เดิม) จดหมายเหตุพวนพลีต พระเจ้าปราสาททอง (2173) พงศาวดารราชวงศ์เหลียง (1058)

1.3 มะพร้าว (*Cocos nucifera* Linn.) (เดิม) จารึกพ่อขุนรามคำแหง (1835) (ใหม่) จารึกขอมจากเขารังปราจีนบุรี (1182)

1.4 กัลปพฤกษ์ (เดิม) ไตรภูมิพระร่วง (1888) (ใหม่) จารึกขอมที่หินซอน ปักธงชัย นครราชสีมา (1300)

1.5 พิกุล (*Mimusops elengi* Linn.) (เดิม) มหาชาติคำหลวง (2025) (ใหม่) จารึกสันสกฤตวัดเสมาเมืองนครศรีธรรมราช (1318)

1.6 มะม่วง (*Mangifera indica* Linn.) (เดิม) จารึกพ่อขุนรามคำแหง (1835) (ใหม่) จารึกสันสกฤตวัดเสมาเมืองนครศรีธรรมราช (1318)

1.7 นิลบล, นิลตบล (*Nymphaea cyanea*

Roxb.) (เดิม) ไตรภูมิพระร่วง (1888) (ใหม่) จารึกสันสกฤตที่ตำบลพระบาท อ.ชุมไพร กัมพูชา (1432)

1.8 กระทุ่ม (*Anthocephalus cadamba* Mig.) (เดิม) มหาชาติคำหลวง (2025) (ใหม่) จารึกขอมจากบ้านพังพวยปราจีนบุรี (1484)

1.9 ไม้ (*Bambusa blumeana* Schultes.) (เดิม) ไตรภูมิพระร่วง (1888) (ใหม่) จารึกขอมจากบ้านพังพวย ปราจีนบุรี (1484) (ไม้ซีศรี มาจาก ฤสสี (ข) แปลว่าไม้)

1.10 งา (*Sesamum indicum* Linn.) (เดิม) ไตรภูมิพระร่วง (1888) (ใหม่) จารึกขอมจากวังสวนผักกาด (1559)

1.11 ถั่วสะแตก (เดิม) ไตรภูมิพระร่วง (1888) (ใหม่) จารึกขอมจากวังสวนผักกาด (1559)

1.12 กายาน (*Styrax benzoin* Dryand.) (เดิม) มหาชาติคำหลวง (2025) พระลอ (ราว 2000) (ใหม่) พงศาวดารราชวงศ์ซุง (1560)

1.13 กฤษณา (*Aquilaria crassna* Pierre) (เดิม) ไตรภูมิพระร่วง (1888) (ใหม่) จารึกสันสกฤตที่ปราสาทพระขรรค์ เมืองพระนคร (1734)

1.14 การบูร (*Cinnamomum camphora* Linn.) (เดิม) มหาชาติคำหลวง (2025) (ใหม่) จารึกสันสกฤตที่ปราสาทพระขรรค์ เมืองพระนคร (1734)

1.15 จันทน์ (*Mansonia gagei* Drumm.) (เดิม) ไตรภูมิพระร่วง (1888) (ใหม่) จารึกสันสกฤตที่ปราสาทพระขรรค์ เมืองพระนคร (1734)

1.16 สน (*Pinus merkusii* Jungh.) (เดิม) ลิลิตพระลอ (ราว 2000) (ใหม่) จารึกสันสกฤตที่ปราสาทพระขรรค์ เมืองพระนคร (1734)

1.17 อ้อย (*Saccharum officinarum* Linn.) (เดิม) ไตรภูมิพระร่วง (1888) (ใหม่) จารึกสันสกฤตที่ปราสาทพระขรรค์ เมืองพระนคร (1734)

1.18 กุ่มพ (*Nymphaea lotus* Linn.) คือ อุลชาติชนิดขาว (เดิม) ไตรภูมิพระร่วง (1888) (ใหม่) จารึกสันสกฤตที่ปราสาทพระขรรค์ เมืองพระนคร (1734)

1.19 โพธิ์ (*Ficus religiosa* Linn.) (เดิม)

ไตรภูมิพระร่วง (1888) (ใหม่) จารึกมณูวัตแสนข้าวท้อ ลำพูน (1760)

2. พรรณพืชสมัยสุโขทัย จำนวน 25 ชนิด ได้แก่

2.1 พิมเสน (*Pogostemon cablin* Benth.) (เดิม) ตำราพระโอสถพระนารายณ์ (2202) (ใหม่) พงศาวดารราชวงศ์หงวน (1834)

2.2 ข้าวสาลี (*Triticum vulgare* Host.) (เดิม) ประวัติศาสตร์ธรรมชาติและการเมืองแห่งราชอาณาจักรสยามของนิโกลาส แซรเวส (สมัยพระนารายณ์) (ใหม่) ไตรภูมิพระร่วง (1888)

2.3 คราม (*Indigofera tinctoria* Linn.) (เดิม) มหาชาติคำหลวง (2025) (ใหม่) ไตรภูมิพระร่วง (1888)

2.4 จงกลณี (ไม่มีชื่อวิทยาศาสตร์) (เดิม) พระธรรมนุญสมัยพระเจ้าปราสาททอง (2176) เป็น ตราประจำตำแหน่งพระยาพลเทพ รูปพิทยาธรถือดอกจงกลณี (ใหม่) ไตรภูมิพระร่วง (1888)

2.5 แดงโม (*Citrullus lanatus* Mats.) (เดิม) พงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา สมัยพระเพทราชา ซึ่งพระโอรสถูกลอบปลงพระชนม์ขณะเสวยผลลูลิต (แดงโม) (ใหม่) ไตรภูมิพระร่วง (1888)

2.6 ไทร (*Ficus benjamina* Linn.) (เดิม) มหาชาติคำหลวง (2025) (ใหม่) ไตรภูมิพระร่วง (1888)

2.7 ถั่วราชมาศ (*Phaseolus lunatus* Linn.) (เดิม) มหาชาติคำหลวง (2025) (ใหม่) ไตรภูมิพระร่วง (1888)

2.8 บัวเผื่อน (*Nymphaea stellata* Wild.) (เดิม) ลิลิตพระลอ (2000) (ใหม่) ไตรภูมิพระร่วง (1888)

2.9 ลำดวน (*Melodorum fruticosum* Lour.) (เดิม) ลิลิตพระลอ (2000) มหาชาติคำหลวง (2025) (ใหม่) ไตรภูมิพระร่วง (1888)

2.10 หญ้าแพรก (*Cynodon dactylon* Pers.) (เดิม) มหาชาติคำหลวง (2025) (ใหม่) ไตรภูมิพระร่วง (1888)

2.11 เล้ง (*Pentapetes phoenicea* Linn.) (เดิม) มหาชาติคำหลวงเรียกขรเล้ง (2025) (ใหม่) ไตรภูมิพระร่วงเรียกสะเอ้ง (1888)

พรรณพืชสมัยสุโขทัย ที่มักนำไปอ้างอิงถึงผิดพลาด มี

หลายชนิดคือ

2.12 กัณณิการ์ ในไตรภูมิพระร่วงระบุว่า เหลืองงามดังทองเนื้อสุก กัณณิการ์อินเดียตรง กับต้นหูควายของไทย (*Pterospermum acerifolium* Willd.) เป็นไม้ทางภาคพายัพมักนำไปอ้างอิงในประวัติของต้นกัณณิการ์ (*Nyctanthes arbortristis* Linn.) ซึ่งมีดอกขาว หลอดดอกสีแสด มีลักษณะตรงกับต้นปาริชาติในวรรณคดีอินเดีย ฉะนั้น กัณณิการ์ดอกเหลือง พบหลักฐานการอ้างอิงครั้งแรกในไตรภูมิพระร่วง (1888) ในมหาชาติคำหลวง (2025) ก็คงมีดอกเหลืองเช่นกันเพราะแปลจากบาลี ส่วนในโคลงทวาทศมาส และสมุทรโฆษคำฉันท์ (2200) ไม่ได้ระบุว่า ดอกสีอะไร ที่กล่าวถึงว่ามีก้าน สีแสด อยู่ในกาพย์ห่อโคลงนิราศธารโศกสมัยอยุธยาตอนปลาย (ราว2276)

2.13 ปาริชาติ ในไตรภูมิพระร่วง เป็นไม้ประจำสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ปาริชาติในตำราอินเดีย นำมาเรียกพรรณพืช 2 ชนิด คือ กัณณิการ์ ดอกขาวก้านแสดกับทองกลางใบมน (*Erythrina indica* Lam.) ในไตรภูมิพระร่วง แปลปาริชาติว่าทองกลาง ฉะนั้น ปาริชาติและทองกลาง จึงกล่าวถึงครั้งแรกในไตรภูมิพระร่วง (1888) ต่อมาอ้างอิงถึง ปาริชาติและทองกลางในมหาชาติคำหลวง (2025)

2.14 ชาตินุตร ในไตรภูมิพระร่วงเปรียบเทียบว่า "งามดังดอกชาตินุตรอันบริสุทธิ์ บรมิได้ระคน ด้วยด้ายไหม" ชาตินุตรเป็นภาษาบาลีหมายถึงมะลิ (*Jasminum sambac* Ait.) (หลักฐานเดิม) ลิลิตพระลอ (ราว2000) (หลักฐานใหม่) ไตรภูมิพระร่วง (1888)

2.15 โยทะกา ในไตรภูมิพระร่วง น่าจะมีความหมายตามบาลีสันสกฤตคือ ยูติกาเป็น โยติกา หมายถึงพุทธรักษา ส่วนคนไทยจะแปลยูติกาหรือโยติกาว่า คัดเค้า มาตั้งแต่สมัย อยุธยาตอนต้น ดังปรากฏในมหาชาติคำหลวง (2025) โยทะกาในไตรภูมิพระร่วงอาจ หมายถึง พุทธรักษาหรือคัดเค้า คงไม่ใช่โยทะกา (*Bauhinia monandra* Kurz.) ซึ่งมีลักษณะคล้ายดอกชงโค โยทะกาคคล้ายชงโค พบหลักฐานครั้งแรกในนิราศธารทองแดง สมัยอยุธยาตอนปลาย (ราว2276)

2.16 อโนชา เป็นภาษาบาลีหมายถึง อังกาบ

(*Barleria cristata* Linn.) ดอกสีม่วง ฉะนั้นอังกาบจึงอ้างถึงครั้งแรกในไตรภูมิพระร่วง (1888)

2.17 นาคพฤกษ์ คำว่านาค หมายถึงไม้กระถาง (*Calophyllum inophyllum* Linn.) (เดิม) มหาชาติคำหลวง (2025) (ใหม่) ไตรภูมิพระร่วง (1888)

2.18 แซม (*Saccharum arundinaceum* Retz.) (เดิม) ลิลิตพระลอ (ราว2000) (ใหม่) จารึกวัดศรีชุม (ลิไทย 1900)

2.19 ดอกซ้อน คือ มะลิซ้อน (*Jasminum sambac* Ait.) (เดิม) มหาชาติคำหลวง (2025) (ใหม่) จารึกวัดศรีชุม (ลิไทย 1900)

2.20 หวาย (*Calamus caesius* Bl.) (เดิม) โคลงกำสรวลศรีปราชญ์ (อยุธยาตอนต้น) (ใหม่) จารึกเขาสุนทรภู (ลิไทย 1902)

2.21 พลับ (*Diospyros malabarica* Kostel.) (เดิม) มหาชาติคำหลวง (2025) (ใหม่) จารึกวัดช้างล้อม (1927)

2.22 พุทธรักษา เป็นภาษาสุโขทัยหมายถึง ต้นเขยตายหรือส้มขึ้น (*Glycosmi pentaphylla* Corr.) ผลรสหวานกินได้ พบหลักฐานอ้างอิงถึงครั้งแรกในจารึกวัดช้างล้อม (1927) ส่วนพุทธรักษา (*Canna indica* Linn.) พบครั้งแรกในนิราศธารทองแดง (ราว 2276)

2.23 นุนาค (*Mesua ferrea* Linn.) (เดิม) สมุทรโฆษคำฉันท์ (ราว 2200) (ใหม่) จารึกวัดอโศการาม (1942)

2.24 สารภี (*Mammea siamensis* Kosterm.) (เดิม) ลิลิตพระลอ (ราว2000) (ใหม่) จารึกวัดอโศการาม (1942)

2.25 ประดู่ (*Pterocarpus macrocarpus* Kurz.) (เดิม) ลิลิตพระลอและมหาชาติคำหลวง (ใหม่) จารึกวัดบูรพาราม (1955)

3. พรรณพืชสมัยอยุธยาตอนต้น จำนวน 22 ชนิด ได้แก่

3.1 พริก (*Capsicum frutescens* Linn.) (เดิม) ตำราพระโอสถพระนารายณ์ (2202) (ใหม่) กฎหมายพิสูต้าน้ำลูยเพลิง (อุทอง1899) ใช้ว่าพริกเทศ แสดงว่า

พริกพื้นเมือง ของไทย มีมาก่อนนานแล้ว

3.2 กระเทียม (*Allium sativum* Linn.) (เดิม) มหาชาติคำหลวง (2025) (ใหม่) กฎหมายพิสูหดำเนินลุลยเพลิง (1899)

3.3 หอม (*Allium ascalonicum* Linn.) (เดิม) มหาชาติคำหลวง (2025) (ใหม่) กฎหมายพิสูหดำเนินลุลยเพลิง (1899)

3.4 ตะไคร้ (*Cymbopogon citratus* Stapf.) (เดิม) มหาชาติคำหลวง (2025) (ใหม่) กฎหมายพิสูหดำเนินลุลยเพลิง (1899)

3.5 ข่า (*Languas galanga* Sw.) (เดิม) ตำราโอสถพระนารายณ์ (2202) (ใหม่) กฎหมายพิสูหดำเนินลุลยเพลิง (1899)

3.6 กระชาย (*Boesenbergia pandurata* Holt.) (เดิม) ตำราโอสถพระนารายณ์ (2202) (ใหม่) กฎหมายพิสูหดำเนินลุลยเพลิง (1899)

3.7 มะกรูด (*Citrus hystrix* DC.) (เดิม) กำตรวลศรีปราชญ์ (อยุธยาตอนต้น) (ใหม่) กฎหมายพิสูหดำเนินลุลยเพลิง (1899)

3.8 ลัมปอย (*Acacia concinna* DC.) (เดิม) ตำราโอสถพระนารายณ์ (2202) (ใหม่) กฎหมายพิสูหดำเนินลุลยเพลิง (1899)

3.9 ยาสูบ (*Nicotiana tabacum* Linn.) พบหลักฐานการอ้างอิงครั้งแรกในกฎหมายพิสูหดำเนินลุลยเพลิง (1899) คู่กับการกินหมากพลูว่า "หมากพลูปนยาสูบเคยเกลือ ซึ่งจะกินในมณฑล"

3.10 ทุเรียน (*Durio zebethinus* Linn.) (เดิม) สมุทรโฆษคำฉันท์ (พระนารายณ์ ราว2200) (ใหม่) พระโอยการลักษณะโจร (อุทง 1903)

3.11 มังคุด (*Garcinia mangostana* Linn.) (เดิม) สมุทรโฆษคำฉันท์ (พระนารายณ์ ราว2200) (ใหม่) พระโอยการลักษณะโจร (อุทง 1903)

3.12 ลางสาด (*Lansium domesticum* Pelleg.) (เดิม) วิทูรบัณฑิตกลอนสวด (2300) (ใหม่) พระโอยการลักษณะโจร (อุทง1903)

3.13 ฝิ่น (*Papaver somniferum* Linn.) (เดิม) พงศาวดารราชวงศ์เหม็ง (2102) (ใหม่) พระโอยการลักษณะโจร (1903)

3.14 ฝาง (*Caesalpinia sappan* Linn.) (เดิม) พงศาวดารราชวงศ์เหม็ง (1920) (ใหม่) พงศาวดารราชวงศ์เหม็ง (1917)

3.15 กรักซี่, สักซี่ (*Dalbergia candenatensis* Prain.) (เดิม) พงศาวดารราชวงศ์เหม็ง (1920) (ใหม่) พงศาวดารราชวงศ์เหม็ง (1917)

3.16 แก้ว (*Murraya paniculata* Jack.) (เดิม) ลิลิตพระลอและมหาชาติคำหลวง (ใหม่) จารึกวัดสองคบ ชัยนาท (1951)

3.17 เกด (*Manilkara hexandra* Dubard) (เดิม) ลิลิตพระลอและมหาชาติคำหลวง (ใหม่) จารึกวัดสองคบ ชัยนาท (1951)

3.18 ราชพฤกษ์-คูน (*Cassia fistula* Linn.) พบหลักฐานการอ้างอิงครั้งแรกในมหาชาติคำหลวง กัณฑ์ มหาพน (2025) ในลิลิตพระลอ เรียกตามภาษาถิ่นว่า คูน ส่วนชัยพฤกษ์ (*Cassia javanica* Linn.) ถิ่นกำเนิดอินโดนีเซีย น่าจะมีการนำมาปลูก ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น เพราะพบหลักฐานครั้งแรกในมหาชาติคำหลวง กัณฑ์จุลพน (แต่ง ช่อมโนรัชกาลที่ 2)

3.19 ทองกวาว (*Butea monosperma* Ktze.) มหาชาติคำหลวง (2025) เรียกว่า เปลวป่า ตามสมญาของอินเดีย (เดิม) โคลงนิราศหริภุญชัย (2060) (ใหม่) มหาชาติคำหลวง (2025)

3.20 กระลำพัก เป็นส่วนของเนื้อไม้มีสีดํา เกิดจากต้นสลัดไดป่า (เดิม) เครื่องราชบรรณาการสมัยพระนารายณ์ (2228) (ใหม่) โคลงนิราศหริภุญชัย (2026)

3.21 กาหลง คือกระเบาดอกตัวผู้ (*Hydnocarpus anthelminthicus* Pierre) (เดิม) ตำราโอสถพระนารายณ์ (2202) (ใหม่) ลิลิตพระลอ (ราว 2000)

3.22 ชา (*Camellia sinensis* Ktze.) ภาษาพายัพเรียกว่า เมียง (เดิม) ตำราโอสถพระนารายณ์ (2202) (ใหม่) จารึกวัดเขมา สุโขทัย หลัก14 (2079)

4. พรรณพืชสมัยอยุธยาตอนกลาง จำนวน 9 ชนิด ได้แก่

- 4.1 ลำไย (*Dimocarpus longan* Lour.) (เดิม) นิราศธารทองแดง (ราว 2276) (ใหม่) สมุทรโฆษคำฉันท์ (2200)
- 4.2 ละครูด (*Manilkara kauki* Dubard) (เดิม) นิราศธารทองแดง (ราว 2276) (ใหม่) สมุทรโฆษคำฉันท์ (2200)
- 4.3 เจตมูลเพลิง (*Plumbago zeylanica* Linn.) (เดิม) นิราศธารทองแดง (ราว 2276) (ใหม่) ตำราพระโอสถพระนารายณ์ (2202)
- 4.4 พลับพลึง (*Crinum asiaticum* Linn.) (เดิม) นิราศธารทองแดง (ราว 2276) (ใหม่) ตำราพระโอสถพระนารายณ์ (2202)
- 4.5 สุพรรณนิการ์ (*Cochlospermum religiosum* Linn.) (เดิม) นิราศธารทองแดง (ราว 2276) (ใหม่) เสือโคคำฉันท์ ของพระมหาราชครู (ราว 2200)
- 4.6 ทานตะวัน (*Helianthus annuus* Linn.) (เดิม) วิทูรบัณฑิตกลอนสวด (2300) (ใหม่) พระราชสาส์นสมเด็จพระนารายณ์ถึงพระเจ้ากรุงปักกิ่ง (2208)
- 4.7 หงอนไก่ (*Celosia argentea* Linn.) (เดิม) นิราศธารทองแดงและหนังสือบทสุตราคำทูลวง (2279) (ใหม่) ราชอาณาจักรสยาม ของลาลูแบร์ (2230)
- 4.8 ดาวเรือง (*Tagetes erecta* Linn.) (เดิม) นิราศธารทองแดง (ราว 2276) (ใหม่) ประวัติศาสตร์ธรรมชาติและเมืองแห่งราชอาณาจักรสยาม ของนิโกลาส แชรแวงส (สมัยพระนารายณ์)
- 4.9 น้อยหน่า (*Annona squamosa* Linn.) (เดิม) นิราศธารทองแดง (ราว 2276) (ใหม่) ประวัติศาสตร์ธรรมชาติและเมืองแห่งราชอาณาจักรสยาม ของนิโกลาส แชรแวงส

5. พรรณพืชสมัยอยุธยาตอนปลาย จำนวน 4 ชนิด ได้แก่

- 5.1 ลั่นทม (*Plumeria acutifolia* Poir.) (เดิม) อิเหนา (รัชกาลที่ 2) (ใหม่) บุนนาคบาทคำฉันท์ ของพระมหานาควัดท่าทราย (สมัยพระเจ้าบรมโกศ)
- 5.2 ชงโค (*Bauhinia purpurea* Linn.) (เดิม)

นิราศธารทองแดง (ราว 2276) (ใหม่) สักกบรรพ์คำฉันท์ สมัยอยุธยา

5.3 ยี่เข่ง (*Lagerstroemia indica* Linn.) (เดิม) จินนาคเข้ามาในปลายรัชกาลที่ 2, อิเหนา (รัชกาลที่ 2) (ใหม่) วิทูรบัณฑิตกลอนสวด (2300)

5.4 ยี่โถ (*Nerium indicum* Mill.) (เดิม) จินนาคเข้ามาในปลายรัชกาลที่ 2, อิเหนา (รัชกาลที่ 2) (ใหม่) วิทูรบัณฑิตกลอนสวด (2300)

6. พรรณพืชสมัยธนบุรี จำนวน 1 ชนิด คือ

6.1 พุดตาน (*Hibiscus mutabilis* Linn.) (เดิม) รามเกียรติ์ (รัชกาลที่ 1) จินนาค เข้ามาในรัชกาลที่ 3 (ใหม่) สุนิบทมารกลอนสวด (ราว 2310)

สรุป

ผลการวิจัยพบหลักฐานใหม่เกี่ยวกับพรรณพืชที่มีถิ่นกำเนิดในประเทศไทยดังนี้ คือ

พรรณพืชสมัยหินกลาง จากแหล่งโบราณคดีถ้ำผีแม่ฮ้องสอน เมื่อ 10,000 ปีมาแล้ว จำนวน 14 ชนิด ได้แก่ กระจับ แดงร้าน ถั่วเขียว ถั่วน้อย ท้อ น้ำเต้า มะกอกเลื่อม มะขาง มะเข่า สมอไทย สมอพิเภก หมากร พลุ และพริกไทย

พรรณพืชสมัยหินกลางจากแหล่งโบราณคดีถ้ำปูงสูงแม่ฮ้องสอน เมื่อประมาณ 7,000 ปี มาแล้ว คือ ข้าว

พรรณพืชสมัยหินใหม่ จากแหล่งโบราณคดีถ้ำเขาสามเหลี่ยมกาญจนบุรี ประมาณ 4,000 ปี มาแล้ว คือ ไข่รวม

พรรณพืชสมัยโลหะ จากแหล่งโบราณคดีบ้านเชียงอุดรธานี เมื่อประมาณ 5,600 ปี มาแล้ว คือ หม้อน และกัญชา

ส่วนพรรณพืชที่พบหลักฐานใหม่เกี่ยวกับการอ้างอิงเป็นครั้งแรกได้เสนอเฉพาะพรรณพืชสำคัญไว้จำนวน 80 ชนิดดังต่อไปนี้

พรรณพืชสมัยก่อนสุโขทัย จำนวน 19 ชนิด ได้แก่ กระวาน ฝ้าย มะพร้าว กัลปพฤกษ์ พิกุล มะม่วง นิลบล กระพุ่ม ไม้ งา ถั่วสะแตก กายาน กฤษณา การบูร จันทน์สน อ้อย กุ่มพ และโพธิ์

พรรณพืชสมัยสุโขทัย จำนวน 25 ชนิด ได้แก่ พิมเสน

ข้าวสาลี คราม จงกลณี แดงโม ไทร ถั่วราชมาส บัวเผื่อน ลำดวน หน้ําแพรง กิ่ง กัณณิการ (ดอกเหลือง) ปาริชาติชาติบุตร โยทะกา โอนชา (อังกาบ) นาคพฤกษ์ (กระทิง) เขมดอกซ้อน (มะลิซ้อน) หวายพลับ พุทธรักษา บุนนาค สารภี และประดู่

พรรณพืชสมัยอยุธยาตอนต้น จำนวน 22 ชนิด ได้แก่ ฟริก กระเทียม หอม ตะไคร้ ข่า กระชาย มะกรูด ส้มป่อย ยาสูบ ทุเรียน มังคุด ลางสาด ฟีน ผ่าง กรักซี่ แก้ว เกดราชพฤกษ์ ทองกวาว กระลำพัก กาหลง และชา

พรรณพืชสมัยอยุธยาตอนกลาง จำนวน 9 ชนิด ได้แก่ ลำไย ละมุด เจตมูลเพลิง พลับพลึง สุพรรณิการ ทานตะวัน ทองอนไก่ ดาวเรืองและน้อยหน่า

พรรณพืชสมัยอยุธยาตอนปลาย จำนวน 4 ชนิด ได้แก่ ลั่นทม ชงโค ยี่เข่ง และยี่โถ

พรรณพืชสมัยธนบุรี จำนวน 1 ชนิด คือ พุดตาน

คำขอบคุณ

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณ อาจารย์ Richard Goldrick แห่งภาควิชาภาษา ต่างประเทศ คณะมนุษยศาสตร์ ที่ช่วยแปลบทคัดย่อเป็นภาษาอังกฤษ

เอกสารอ้างอิง

บุเรศบำรุงการ,หลวง. 2516. *ต้นไม้ในวรรณคดี*. กรุงเทพฯ : ไทยเชชม.
พยอม ตันติวัฒน์ และนิจศิริ เรืองรังษี. 2534. *พืชสมุนไพร*. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
พรรณไม้ในสวนหลวง ร.9. 2530. กรุงเทพฯ : ด้านสุทธา

การพิมพ์.

ไม้ดอกไม้ประดับเฉลิมพระเกียรติ. 2536. กรุงเทพฯ : ด้านสุทธาการพิมพ์.

วิจิตรนันท,พระยา. 2489. *ไม้ประดับที่เป็นของไทย*. พระนคร : กรมป่าไม้.

ส.พลาญน้อย. 2531. *พฤกษนิยาย*. กรุงเทพฯ : รวมสาส์น. สังข์ พัทธินัย. 2515. *ปทานุกรมพรรณไม้ในตำนานเมือง*.

พิมพ์ในงานฉาบปกิจศพนางวรรณ ปาลีกะภัก.

สารานุกรมไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน. กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสถาน.

สุดแสงวิเชียร. 2517. *เรื่องก่อนประวัติศาสตร์ของประเทศไทย*. กรุงเทพฯ : พิพิธภัณฑ์ก่อนประวัติศาสตร์.

อักษรานุกรมภูมิศาสตร์ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน. เล่ม 1. 2506. พระนคร : ราชบัณฑิตยสถาน.

อรไท ผลดี. 2535. "หลักฐานการอ้างถึงพรรณพืชทางศิลปวัฒนธรรมไทยเป็นครั้งแรก จากเอกสารโบราณก่อนสมัยรัตนโกสินทร์" *อุทยานวิจัยมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์* กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยและพัฒนาแห่ง มก. หน้า 43-50.

"พรรณพืชทางศิลปวัฒนธรรมไทยที่ควรอนุรักษ์". *การประชุมสัมมนาเชิงปฏิบัติการและนิทรรศการเรื่องการอนุรักษ์พืชพื้นเมืองไทย* ของกองพฤกษศาสตร์ และ วัชพืช กรมวิชาการเกษตร 7 สิงหาคม 2535. กรุงเทพฯ : กองพฤกษศาสตร์ และวัชพืช. น.61-88.

Craib, W.G. 1931. *Florae Siamensis Enumeratio*. Bangkok : Siam Society.

Index Kewensis : Plantarum Phanerogamarum. 1893

Suvatti, Chote. 1978. *Flora of Thailand*. Bangkok : Royal Institute.